

10

Saavutettava aikuissosiaalityö maahanmuuttaneiden oikeuksien turvaajana

Henna Sapir & Kati Turtiainen

Johdanto

Palveluiden toimiva integraatio on keskeistä aikuisten maahanmuuttaneiden tilanteissa, sillä heidän palvelukokonaisuutensa sijoittuu kuntiin, hyvinvointialueille ja kolmannelle sektorille. Viime vuosien aikana kotoutumisen, työllisyyden ja hyvinvointialueiden palveluita raamittava lainsäädäntö on ollut muutoksessa, mikä on lisännyt palveluiden integraation tarvetta. Laki kotoutumisen edistämisestä (1100/2024) edellyttää eri organisaatioiden välistä yhteistyötä kotoutumisen tukemiseksi (45 §). Valtioneuvoston selonteossa kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (VNS 6/2021, 47–48) on tunnistettu, että maahanmuuttaneiden hyvinvoinnin, kotoutumisen, osallisuuden ja työllisyyden edistäminen vaatii muutoksia yhteiskunnan rakenteissa ja koko palvelujärjestelmässä sekä ylisektorista yhteistyötä. Palveluiden integraatiolla turvataan maahanmuuttaneiden oikeuksia ja osallisuutta yhteiskunnassa. Aikuissosiaalityöllä on keskeinen rooli erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttaneiden palvelukokonaisuudessa. Aikuissosiaalityön saavutettavuus maahanmuuttaneille kytkeytyy vahvasti eri palveluiden yhteensovittamiseen eli integraatioon.

Tässä luvussa tarkastelemme maahanmuuttaneiden aikuisten oikeuksien turvaamista palveluintegraation ja aikuissosiaalityön saavutettavuuden näkökulmista.

Väestön moninaistumisen myötä myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden monimuotoisuus on lisääntynyt (Kalliomaa-Puha & Tuovinen 2017, 15). Ulkomaalais-taustaisesta väestöstä suurin osa, 75 prosenttia, on työikäisiä (Tilastokeskus, vuoden 2021 tilasto). Erilaiset selvitykset tuovat esiin ulkomaalaistaustaisen väestön eriarvoisuuden valtaväestöön verrattuna esimerkiksi naisten työmarkkina-asemassa (Larja 2019), koetussa elämänlaadussa ja terveydessä (Castaneda & Kuusio 2019) sekä äänestysaktiivisuudessa (Kuusio ym. 2020). Kokemukset syrjinnästä ovat myös hyvin yleisiä (esim. Ahmad 2019; Rask & Castaneda 2019; Kuusio ym. 2020). Toisaalta suurin osa ulkomaalaistaustaisista aikuisista arvioi itsensä täysin työkykyiseksi (Kuusio ym. 2020). Osana FinMonik 2018–2019-tutkimusta on selvitetty ulkomaalaistaustaisen aikuisväestön sosiaalipalveluiden ja perustoimeentulotuen käyttöä, koettua tarvetta ja riittävyyttä. Ulkomaalaistaustaiset raportoivat koko väestöä useammin sosiaalipalveluiden tarpeesta ja lähes puolet koki sosiaalityöntekijän palvelut riittämättömäksi. Tarve palveluiden yhdenvertaistamiselle ja riittävyydelle sote-uudistuksen yhteydessä on ilmeistä. (Kestilä & Kuusio 2020, 171–178.)

Palveluiden yhdenvertainen turvaaminen ja saavutettavuuden parantaminen onkin nostettu sote-uudistuksen yhdeksi keskeisimmistä tavoitteista (STM 2022, 18; Laki sosiaali- ja terveystalouden järjestämisestä 612/2021, 1§, 4§). Palveluiden yhdenvertaisen saavutettavuuden tärkeyttä edellyttävät myös hallintolaki (434/2003, 6§), jonka mukaan kaikkia palveluita käyttäviä on kohdeltava tasapuolisesti, ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014, 5§), jonka mukaan viranomaisen on tehtävä tarvittavat toimenpiteet yhdenvertaisuuden edistämiseksi omassa toiminnassaan. Saavutettavat sosiaalipalvelut turvaavat erityisesti yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten ihmisoikeuksia (Nykänen & Kalliomaa-Puha 2017, 8; Rautiainen 2017, 20–21), minkä vuoksi saavutettavuus on myös sosiaalityölle tärkeä ammattieikkaan liittyvä kysymys (Staub-Bernasconi 2016, 44).

Maahanmuuttaneiden aikuisten palveluiden integraation tulisi myös edistää maahanmuuttaneiden kotoutumista yhteiskuntaan. Palveluiden osalta puhutaan integraatiosta, mutta yksilöiden kohdalla englanninkielinen termi, *integration*, on käännetty lainsäädännössä kotoutumiseksi. Tässä luvussa yksilöiden ja perheiden kotoutumisella emme tarkoita ainoastaan kotoutumislain mukaista määritelmää vaan ymmärrämme sen usein sukupolvelta toiselle jatkuvana prosessina, johon kuuluvat kaikki elämän osa-alueet. Kotoutumisen pituus on hyvin yksilöllistä, eikä se tapahdu tietyssä järjestyksessä. Esimerkiksi vaikka työllistyminen olisi ensisijaista joillekin henkilöille, se ei välttämättä ratkaise muilla elämänalueilla olevia haasteita. (Heckmann 2005; Saukkonen 2020, 18–19.) Sosiaalipalveluihin pääsy voi edesauttaa henkilöiden pääsyä osaksi solidaarista ja inklusiivista yhteiskuntaa tai vastaavasti palveluiden ulkopuolelle jääminen lisätä syrjintäkokemuksia ja marginalisaatiota (Fargion ym. 2019, 627).

Maahanmuuttaneiden palvelukokonaisuudessa huomiomme keskittyy tässä luvussa erityisesti aikuissosiaalityön näkökulmaan. Tutkimuskysymyksemme on: Mitkä tekijät ovat ratkaisevassa asemassa aikuissosiaalityön palveluihin pääsyssä ja palveluissa pysymisessä? Luvussa taustoitamme ensin maahanmuuttaneiden ai-

kuisten palvelujärjestelmää ja integraation tarvetta sekä saavutettavien palveluiden yhteyttä ihmisoikeuksiin. Tämän jälkeen esittelemme tutkimuksen toteutuksen ja aineiston. Etenemme tulosten esittelyyn kahdessa alaluvussa ja päätämme luvun johdopäätöksiin.

Maahanmuuttaneet aikuiset, kotoutuminen ja palvelujärjestelmä

Maahanmuuttaneilla tarkoitetaan tässä luvussa ulkomailla syntyneitä Suomeen asumaan muuttaneita aikuisia. Suomeen muutetaan eniten työn, perheen ja opiskelujen vuoksi (Maahanmuuttovirasto 2022). Tämän lisäksi Suomi tarjoaa kansainvälistä suojelua sodan tai vainon vuoksi pakeneville ihmisille vastaanottamalla Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaiseksi katsomia ihmisiä vuosittaisen kiintiön perusteella (1050 henkilöä vuonna 2023, 500 henkilöä vuonna 2024). Sodan, epävakausta ja luonnonkatastrofit kiihdyttävät maailman pakolaistilannetta, mikä on heijastunut myös Suomeen muun muassa vuonna 2015 aiempaa suurempana turvapaikanhakijamääränä ja vuonna 2022 sotaa pakenevina ukrainalaisina. Ihmisten oikeudellinen asema vaihtelee oleskelulupien ja perhesiteiden muutosten, työsuhteiden alkamisen ja päättymisten sekä muiden elämäntilanteiden muutosten vuoksi (esim. Könönen 2018, 381).

Muualta Suomeen muuttaneista ihmisistä puhutaan usein yleistäen maahanmuuttajina. Maahanmuuttajat terminä kattaa kuitenkin varsin heterogeenisen joukon ihmisiä, joista osa on saapunut Suomeen hiljattain ja osa on asunut Suomessa vuosikymmeniä. Olemme valinneet käyttää maahanmuuttajan sijaan termiä maahanmuuttanut, millä haluamme erottaa ajatuksesta, että henkilö stigmatisoidaan tai määritellään maahanmuuttajaksi, vaikka hän on suomalainen joko statuksensa ja/tai identiteettinsä kautta. Myös THL käyttää maahanmuuttanutta yleiskäsitteenä henkilölle, joka on muuttanut maasta toiseen (THL 2024). Tutkimuksissa maahanmuuttaneista käytetään termiä siirtolainen, *migrant*, joka puolestaan kuvataan pakotettuna ja vapaaehtoisena siirtolaisuutena. Näin kuvattuna siirtolaisuus on yläkäsite, joka pitää sisällään eri statuksilla ja pysyvästi tai tilapäisesti maahan saapuneet henkilöt.

Maahanmuuttaneiden aikuisten palveluiden järjestämiseen ja vastuihin vaikuttavat sekä oleskeluluvan takaamat oikeudet että niin kutsuttu kotoutumisaika, jolla viitataan yleisimmin maahan saapumisen jälkeiseen kahteen vuoteen (Laki kotoutumisen edistämisestä 1100/2024, jäljempänä kotolaki, 23 §). Kunnan ja hyvinvointialueen viranomaisilla on oma tehtävänsä ja eri toimijoilta vaaditaan vahvaa yhteistyötä kotoutumisen edistämiseksi paitsi yksilöiden tasolla myös alueellisesti (Kotolaki 1100/2024, 45, 49–50 §). Myös kolmannen sektorin ja paikallisyhteisöjen rooli kotoutumisen edistämässä sekä monialaisessa yhteistyössä on merkittävä (Turtiainen & Sapir 2021; Särkkä ym. 2022; Kotolaki 1100/2024, 10, 14, 19 §).

Uudistuneen kotolain mukaan kunnilla on kokonaisvastuu kotoutumisen edistämisestä. Kuntien tehtävänä on muun muassa edistää kotoutumista omissa peruspalveluissaan, tarjota maahanmuuttaneille ohjaus- ja neuvontapalveluita ja monikielistä yhteiskuntaorientaatiota sekä vastata kiintiöpakolaisten vastaanotosta (Kotolaki 1100/2024, 10, 13 §). Maahanmuuttaneiden ohjaus- ja neuvontapalveluiden järjestäminen ja kävijämäärät vaihtelevat eri puolilla Suomea. Asiakaskunnassa korostuvat pakolaistaustaiset ja Euroopan unionin ulkopuolelta tulleet henkilöt. Palveluissa keskiössä on asiakkaan tukeminen ja opastaminen yhteiskunnassa toimimisessa ja oikeiden palveluiden piiriin ohjaaminen. (Karinen ym. 2020, 15.)

Työllisyyspalveluiden siirryttyä valtiolta kuntiin vuoden 2025 alussa kunnan tehtävänä on vastata myös maahanmuuttaneiden osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arvioinnista ja kotoutumissuunnitelmasta tarvittaessa yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arvioinnissa arvioidaan henkilön työ-, opiskelu- ja muita kotoutumisvalmiuksia, kielikoulutuksen ja kotoutumista edistävien palveluiden ja kolmannen sektorin toimintaan osallistumisen tarpeita. (Kotolaki 1100/2024, 14–20 §.)

Maahanmuuttaneiden henkilöiden mahdollisuudet käyttää suomalaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita sekä oikeus sosiaaliturvaan määrittävät oleskelulupatyyppin ohella eri maiden välisten sosiaaliturvan soveltamista koskevien sopimuksien perusteella (esim. Kalliomaa-Puha & Tuovinen 2017, 10). Tässä luvussa kaikkien reunaehtojen yksityiskohtainen erittely ei ole tarkoituksenmukaista, minkä vuoksi esittelemme aikuissosiaalityön näkökulmasta keskeisimpiä maahanmuuttaneiden palveluiden pääsyyn vaikuttavia lainsäädännöllisiä ja organisatorisia raameja.

Lähtökohtaisesti suomalaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut nojaavat maassa asumisen periaatteeseen (Kotkas 2017, 56) ja edellyttävät sitä, että henkilöllä on pysyvä oleskelulupa ja tämän myötä suomalainen asuinkunta rekisteröitynä väestötietojärjestelmässä (esim. Van Aerschot 2017, 237; Keskimäki ym. 2014). Kotikuntamerkintä oikeuttaa hyvinvointialueiden palveluiden käytön yhdenvertaisesti taustasta tai kotimaasta riippumatta. Myös tilanteissa, joissa henkilöllä ei ole oleskelulupaa ja kotikuntaa, hänellä on oikeus kiireellisiin välttämättömän huolenpidon ja toimeentulotuen turvaaviin palveluihin. Näissä tilanteissa se hyvinvointialue, jonka alueella henkilö oleskelee, vastaa palveluista. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 12§.) Turvapaikanhakijoiden ja vastaanottokeskuksessa asuvien tilapäistä suojelua saavien henkilöiden kohdalla vastaanottokeskus vastaa sosiaali- ja terveystalvveluista (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011).

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) takaa jokaiselle hyvinvointialueella asuvalle ihmiselle oikeuden saada palveluiden tarpeensa arvioiduksi sekä sosiaalipalveluita, kuten sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta, mikäli niille on tarvetta. Kotolain (1100/2024, 14, 20, 49, 50 §) mukaan hyvinvointialueen on huolehdittava siitä, että sen palvelut soveltuvat myös maahanmuuttaneille. Hyvinvointialue osallistuu kotoutumisen edistämiseen järjestämällä sosiaali- ja terveystalvveluita sekä osallistumalla tarvittaessa kunnan kanssa maahanmuuttaneen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointiin ja

kotoutumissuunnitelman laadintaan. Eri hyvinvointialueilla maahanmuuttaneiden palvelut on järjestetty eri tavoin. Erityisesti suurissa kaupungeissa maahanmuuttaneille aikuisille on kotouttavan sosiaalityön palveluita, mutta on alueita, joissa maahanmuuttaneet ohjataan aikuissosiaalityön asiakkuuteen. Lainsäädäntöön ei ole kirjattu erikseen kotouttavia sosiaalipalveluita ja organisatorisesti kotouttava sosiaalityö on usein osa aikuissosiaalityön palvelukokonaisuutta.

Hyvinvointialueen rooli on merkittävä erityisesti pakotetun muuton kautta tulleiden henkilöiden kotoutumisajan ja sen jälkeisten palveluiden järjestämisessä. Pakolaiskiintiössä, turvapaikan saaneina tai ihmiskaupan uhreina tulleilla henkilöillä on usein erityisten toimenpiteiden tarvetta muun muassa sairauden, vamman tai muun syyn vuoksi alentuneen toimintakyvyn, iän, perhetilanteen tai luku- ja kirjoitustaidottomuuden perusteella. Myös kotoutumisajan jälkeen henkilöillä saattaa olla erityisen tuen tarve edellä mainituista syistä, kotoutumiseen liittyvä tuen tarve tai suomalaisesta yhteiskunnasta syntyneiden rakenteellisten seikkojen takia aikuissosiaalityön tarve (Heino & Jäppinen 2022).

Lainsäädäntö turvaa maahanmuuttaneen aikuisen oikeuksia muun muassa kunnan peruspalveluiden, ohjauksen ja neuvonnan, osallisuuden ja työllisyyden edistämisen sekä sosiaali- ja terveystieteiden palveluiden keinoin. Seuraavissa taulukoissa havainnollistamme aikuisen maahanmuuttaneen oleskeluluvan ja kotikunnan, kotoutumisajan sekä palvelujärjestelmän rakentumisen vaikutuksia palveluihin, vastuiden jakautumisiin ja integraatiotarpeisiin.

Taulukko 1. Kotoutumisajalla olevan aikuisen maahanmuuttaneen palvelut.

	Kunta	Hyvinvointialue	3. sektori/muut
Esimerkki 1: Alle 2 vuotta sitten Suomeen muuttanut aikuinen henkilö, jolla on oleskelulupa ja kotikunta Suomessa	Osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi Kotoutumissuunnitelma (tarvittaessa yhteistyössä hyvinvointialueen kotoutumista tukevan sosiaalityön kanssa) Yhteiskuntaorientaatio Työllistymistä tukevat palvelut, kuten kieli- ja kotoutumiskoulutus Ohjaus ja neuvonta Kiintiöpakolaisten vastaanotto, asunnon hankinta ja kotoutumiseen liittyvä arjen ohjaus Kaikki samat (kulttuuri-, liikunta- ym.) peruspalvelut kuin muillekin kuntalaisille Tarvittaessa SHL:n mukainen huoli-ilmoitus	Kaikki samat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kuin muillekin hyvinvointialueen asukkaille Tarvittaessa SHL 36 § mukainen palvelutarpeen arviointi Monialainen yhteistyö kunnan ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa	Muu kotoutumista edistävä ja tukeva toiminta yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, esim. ystävätoiminta, kielikerhot, maahan-muuttaneiden osallisuuttava vahvistava toiminta

Taulukko 1 esittelee palvelujärjestelmää tilanteessa, jossa aikuinen henkilö on muuttanut Suomeen alle kaksi vuotta sitten ja hänellä on oleskelulupa ja kotikunta Suomessa. Tällaisessa tilanteessa maahanmuuttanut aikuinen saa kunnan peruspalveluiden lisäksi kotoutumista ja työllistymistä edistäviä ja ohjaus- ja neuvontapalveluita. Kunnasta voidaan tehdä huoli-ilmoitus hyvinvointialueelle, jolloin henkilölle tehdään sosiaalihuoltolain (36§) mukainen palvelutarpeen arviointi. Hyvinvointialueen sosiaali- ja terveyspalvelut tukevat myös kotoutumista. Erityisesti hyvinvointialueen kotoutumista tukevalla sosiaalityöllä voi olla merkittävä rooli kotoutumisessa. Kunta tekee myös yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa.

Kahden vuoden kotoutumisajan jälkeen maahanmuuttanut on lähtökohtaisesti palvelujärjestelmässä kuin kuka tahansa kuntalainen. Kuntien maahanmuuttaneiden ohjaus- ja neuvontapalvelut sekä kolmannen sektorin järjestämä toiminta palvelevat maahanmuuttaneita myös kahden vuoden kotoutumisajan jälkeen.

Taulukko 2. Palvelut esimerkkitalanteessa, jossa aikuisella maahanmuuttaneella ei ole oleskelulupaa ja/tai kotikuntaa Suomessa.

	Kunta	Hyvinvointialue	3. sektori/muut
Esimerkki 2: Ei oleskelulupaa ja/ tai ei kotikuntaa Suomessa tai tilapäiseen oleskelulupa ei sisällä oikeutta asumisperustaisiin etuuksiin tai terveydenhuollon palveluihin	Jos ei ole kotikuntaa, ei ole oikeutta kuntalaisille tarkoitettuihin palveluihin. Oikeus työllisyyspalveluihin perustuu oleskelulupaan liittyviin työnteköoikeuden säädöksiin sekä kansainvälisten työvoiman vapaan liikkuvuuden säädöksiin ja on selvitettävä erikseen	Kiireelliset ja välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut, esim. akuutisti vaadittavat terveydenhuollon palvelut, raskauteen ja synnytykseen liittyvät palvelut, hätämajoitus, ehkäisevä toimentulotuki ravinto- ja lääkemenoihin	Kolmannen sektorin erityinen tuki, esim. seurakuntien ja järjestöjen ruoka-apu, paperittomille suunnatut palvelut

Taulukko 2 havainnollistaa palvelujärjestelmää tilanteessa, jossa maahanmuuttaneella aikuisella ei ole oikeutta asumiseen perustuviin palveluihin ja etuuksiin. Tällaisessa tilanteessa maahanmuuttaneella saattaa olla oikeus työllisyyspalveluihin, mutta hän rajautuu muuten kunnan palveluiden ulkopuolelle. Hyvinvointialue vastaa kiireellisestä ja välttämättömästä hoidosta ja huolenpidosta. Kolmannen sektorin toimijat tarjoavat erityistä tukea paperittomille.

Saavutettavat palvelut ihmisoikeuksien turvaajina

Sosiaalipalveluiden saavutettavuus kietoutuu vahvasti ihmisoikeuksien turvaamiseen. Suomi on ratifioinut useita valtioiden välisiä ihmisoikeussopimuksia, joilla on tarkoitus turvata ihmisten kansalais-, poliittisia, taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset on konkretisoitu suomalais-

nessa lainsäädännössä. Perustuslain (731/1999) mukaan julkisella vallalla on erityinen tehtävä turvata niiden toteutuminen (Kalliomaa-Puha & Tuovinen 2017, 10–18). Sosiaalisilla oikeuksilla turvataan muun muassa jokaisen ihmisen oikeus saada asunto, riittävästi ruokaa ja vaatteita, tarvittava hoiva ja huolenpito, riittävä terveydenhuolto ja sosiaaliturva (esim. Ife 2012, 43–46). Toisin sanoen voidaan sanoa, että sosiaaliset oikeudet turvaavat perustavanlaatuisia, inhimillisen elämän tosiasiallisia vähimmäisehtoja (Rautiainen 2017, 20–21).

Vaikka suomalainen lainsäädäntö turvaa jokaisen ihmisoikeudet, oikeudet eivät kuitenkaan aina toteudu. Suomi onkin saanut huomautuksia esimerkiksi perusturvan tasosta Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta ja Yhdistyneiden Kansakuntien taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimusta valvovalta komitealta (Suomen sosiaalioikeudellinen seura). Tämän lisäksi eri väestöryhmien ja yksittäisten ihmisten kohdalla oikeudet eivät aina toteudu.

Nykäsen ja Kalliomaa-Puhan (2017, 8) mukaan voidaan yksinkertaistetusti sanoa, että ihmisoikeudet edellyttävät sellaista sosiaali- ja terveystaloustaloutta, joihin kaikilla on pääsy. Yhteiskunnan marginaaleissa elävien ihmisten kohdalla riittävä toimeentulo, asunto, huolenpito ja sosiaaliturva ovat usein uhattuna, jolloin oikeuksia turvaavien palveluiden tulisi olla saavutettavia myös ja erityisesti heille (esim. Rautiainen 2017, 20–21). Yhteiskunnalliset rakenteet, palveluorganisaatiot ja käytännöt voivat kuitenkin olla yksilöitä ja ihmisryhmiä ulossulkevia (esim. Clarke 2004, 216–217), sosiaalityötä tarvitsevat ihmiset eivät välttämättä löydä oikeisiin palveluihin (Ilmarinen ym. 2019, 224) ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä jää palveluiden ulkopuolelle (esim. Haverinen ym. 2014, 10). Sosiaalipalveluiden saavutettavuutta tarkastellessa arvioidaan samalla haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten ihmisoikeuksien toteutumista. Jos vailla toimeentuloa tai asuntoa oleva ihminen ei pääse aikuissosiaalityön palveluihin, jossa hänen palveluiden tarpeensa voidaan arvioida ja siihen vastata, hänen oikeutensa riittävään toimeentuloon ja asuntoon jää toteutumatta. Yhdenvertainen saavutettavuus edellyttää, että oikeudet takaavaa lainsäädäntöä konkretisoidaan tavalla, joka turvaa jokaisen ihmisen oikeuksia universaalisti (Clarke 2004, 216).

Sosiaalityön professiolla on erityinen rooli ihmisoikeuksien edistämässä. Ihmisoikeudet ovat sosiaalityön erityinen eettinen perusta ja mandaatti, joka luo perustan sosiaalityön käytännöille ja oikeutuksen arvioida kriittisesti valtion ja yhteiskunnan toimintaa (Staub-Bernasconi 2016, 44; Turtiainen ym. 2021). Sosiaalityössä asiakkaiden tilanteita tulisikin tarkastella niin sanottujen ihmisoikeussilmälasiensa kautta ja pohtia, miten hyvin asiakkaan ihmisoikeudet toteutuvat ja millaisilla ratkaisuilla ihmisoikeuksia voidaan turvata parhaiten (McPherson 2015). Sosiaalityö toimii usein erilaisten näkemysten ja raamitusten ristipaineessa. Yhtäältä sosiaalityö toimii ajankohtaisessa yhteiskunnallisessa kontekstissa, jolloin ulossulkevat diskursit, asenteet, poliittiset päätökset ja käytännöt vaikuttavat sen toimintaan. Toisaalta ammatin eettinen mandaatti, ihmisoikeudet ja asiakkaiden tarpeet vaativat toisenlaista reagoitua. (Clarke 2004, 217.) Lainsäädännön, asiakkaan tarpeiden ja ihmisoikeuksien välillä on jatkuvasti käynnissä neuvotteluja.

keuksien yhteensovittaminen on kuitenkin sosiaalityön ammatillisuuden ytimessä (Staub-Bernasconi 2016).

Ihmisoikeusperustaista sosiaalityötä voidaan tehdä myös rakenteellisesti tunnistamalla syrjiviä, ulossulkevia ja oikeuksia loukkaavia käytäntöjä (McPherson 2015; Turtiainen ym. 2021; Clarke 2004, 216). Palveluiden saavutettavuuden tarkastelussa tulee kiinnittää huomio erityisesti ihmisiin, jotka ovat yhteiskunnallisesti alisteisessa tai marginaalisessa asemassa ja palveluiden ulkopuolella (Clarke 2004, 216; Vanjusov 2022) sekä heidän tarpeidensa ja palveluiden kohtaamiseen (Vanjusov 2022; Levesque ym. 2013, 6). Saavutettavuus kytkeytyy siihen, miten ihmisen henkilökohtainen ongelma saadaan käännettyä palvelujärjestelmän asiaksi ja miten esimerkiksi sosiaalipalvelujärjestelmä ehtoineen, organisaatioiden linjaukset ja työntekijöiden käytännöt vaikuttavat palveluihin pääsyyn (Fargion ym. 2019, 628).

Saavutettavuutta voidaan jäsentää esimerkiksi rakenteisiin (Anderson ym. 2016; Clarke 2004; Vanjusov 2022) ja organisaatiokulttuuriin liittyvien (esim. Fargion ym. 2019; Vanjusov 2022), yksilöllisten (Fauk ym. 2021) ja kokemuksellisten (Vanjusov 2022) tekijöiden ulottuvuuksina. Maahanmuuttaneiden kohdalla sosiaalipalveluihin pääsyä ja sitä estäviä tekijöitä on aiemmassa tutkimuksessa tarkasteltu ansaitsevuu-den näkökulmasta. Clarken (2004, 216) mukaan yhdenvertainen saavutettavuus koskee palveluihin pääsyn ohella myös pääsyä osalliseksi yhteisössä ja pääsyä oikeuksia kantavaksi kansalaiseksi. Saavutettavuudella viitataan sosiaaliseen kansalaisuuteen, jolloin ihmisellä on oikeuksia etuuksiin, palveluihin ja hyvään kohteluun. Saavutettavuuden vaade edellyttää, että julkiset toimijat kohtelevat kaikkia yhdenvertaisesti, syrjimättömästi ja oikeudenmukaisesti.

Gea-Sanchez kumppaneineen (2017) ovat tutkineet latinalaisamerikkalaisten, Espanjassa paperittomina työskentelevien naisten sosiaali- ja terveystyöpalveluihin pääsyä. Heidän mukaansa paperittomien naisten kohdalla kokemus omasta laittomuudesta sekä prekaarit työsuhteet ja heikot elinolot estävät palveluihin hakeutumista, vaikka palveluita olisikin saatavilla. Yhteiskunnalliset arvot viitoittavat sitä, mitä pidetään laillisena, oikeutettuna ja myös sitä, missä syrjintää ilmenee. Vaikka maahanmuuttaneilla olisi lain suoma oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, palveluihin pääsy ei toteudu, jos työnantajat, sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät tai ihmiset ylipäätään eivät usko siihen, että palveluiden tulisi olla saavutettavia myös maahanmuuttaneille.

Myös Roth ja Allard (2016, 746–748) ovat todenneet palveluiden saavutettavuuden ja asenneilmapiirin välisen yhteyden. Ratkaisut palveluiden järjestämisestä, puutteellinen rahoitus ja näiden kautta rajattu saatavuus maahanmuuttaneille heijastelee yleisempää asenneilmapiiriä maahanmuuttaneiden ansaitsevuudesta. Toisaalta maahanmuuttaneet tulisi entistä vahvemmin huomioida peruspalveluissa erityispalveluiden sijaan, sillä useimmissa palveluissa on huomattava määrä maahanmuuttaneita asiakkaita. Eurooppalaisessa kontekstissa maahanmuuttaneiden ulossulkemisen käytänteitä tutkineet Ataç ja Rosenberger (2019, 7–8) toteavat, että sosiaalipalvelut ja niihin pääseminen tai pääsemättömyys toimivat maahantulon jälkeisenä sääntelyn ja kontrollin välineenä. Vaikka maahanmuuttanut olisi päässyt valtion rajojen si-

säpuolelle, edessä saattaa olla vielä useita ulossulkemisen ja kontrolloinnin paikkoja, joista sosiaalipalvelut ja niihin liittyvät portinvartijuudet toimivat yhtenä.

Ansaitsevuuden tematiikkaan yhdistyy myös luottamus sekä yleisemmin yhteiskunnallisella että maahanmuuttaneen henkilön ja ammattilaisen välillä (esim. Turtiainen 2012). Butz ja Kehrberg (2015) ovat tutkineet yhteiskunnallista, ihmisten välistä luottamusta (*social trust*) ja sen yhteyttä sosiaalipalveluiden (*social welfare programs*) saavutettavuuteen maahanmuuttaneille Yhdysvaltojen osavaltioissa. Heidän mukaansa ihmisten välinen, sosiaalinen epäluottamus on yhteydessä hyvinvointisovinnuksiin ja maahanmuuttaneiden ulossulkemiseen sosiaalipalveluista. Epäluottamus ja maahanmuuttaneiden ulossulkeminen palveluista ovat tyyppillisempiä sellaisissa osavaltioissa, joissa on vähän maahanmuuttaneita.

Liu kumppaneineen (2017) ovat tutkineet ikääntyneiden kiinalaisten maahanmuuttaneiden pääsyä sosiaali- ja terveyspalveluihin Englannissa. Keskeiseksi avuksi palveluun pääsyn edistämiseksi nähtiin niin sanotut siltaajat (*bridge people*), jotka saattoivat ihmiset palveluiden piiriin. Siltaajat saattoivat olla perheenjäseniä, ystäviä, julkisen sektorin tai järjestön työntekijöitä. Siltaajia yhdisti kaksikielisyys, kaksikulttuurisuus, monipuolisen avun tarjoaminen, palvelun maksuttomuus, saavutettavuus, luottamus ja tämän kautta syntynyt vaikutusvalta palveluihin ohjaamisessa. Siltaajia tulisi hyödyntää vaikeasti saavutettavien ihmisten ja yhteisöjen tavoittamisessa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Suomessa tällaisia siltaajia voivat olla esimerkiksi kolmannen sektorin tai kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen jäsenet (Turtiainen & Sapir 2021; Särkkä ym. 2022).

Organisatorinen joustavuus vaikuttaa myös maahanmuuttaneiden sosiaali- ja terveyspalveluihin pääsyyn. Monimuotoisessa ympäristössä palvelukokemuksen muodostamiseen tarvitaan yhteensovittamista ja vastavuoroisten kohtaantojen vahvistamista. Palveluiden tarjoajien tulee yhteensovittaa omia tietovarantojaan asiakkaiden tietovarantoon. Lisäksi tarvitaan esimerkiksi kielitaitoihin liittyviä monimuotoisuustaitoja, kuten oman kielen sopeuttamista sekä toisen ymmärtämisen taitojen edistämistä ja palveluiden monikielistämistä. (Mäkinen 2023, 235–236; Roth & Allard 2016.) Myös Liu ja kumppanit (2017) nimeävät palveluihin pääsyn esteeksi tiedon puutteen, kielimuurin sekä palveluiden käyttöön liittyviä kulttuurisia esteitä. Edward ja Hines-Martin (2015) näkevät, että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saavutettavuutta voidaan parantaa maahanmuuttaneiden yhteisöjä tavoittavalla, monimuotoisuuden huomioivalla työskentelyllä. Samanaikaisesti kansallisella, alueellisella ja organisatorisella politiikalla ja toimintaohjeilla on suuri vaikutus maahanmuuttaneiden palveluiden saavutettavuuden kohentamisessa.

Aineisto ja toteutus

Tarkastelumme tässä luvussa perustuu kahteen eri aineistoon. Ensimmäinen aineisto on kerätty osana AISAPA-tutkimushanketta¹ keväällä 2023 ja se koostuu kolmesta maahanmuuttajatyön asiantuntijoiden ryhmähaastattelusta sekä kahdesta asiakkaiden yksilöhaastattelusta. Haastatteluihin osallistuneet maahanmuuttajatyön asiantuntijat eivät työskennelleet hyvinvointialueella ja heidän työtehtäviinsä kuuluivat laaja-alainen ohjaus- ja neuvontatyö sekä edellisen kotolain mukaiset alkukartoitukset. Osalla asiantuntijoista oli sosiaalialan tutkinto ja osalla oli pitkä kokemus maahanmuuttaneiden parissa tehtävästä työstä. Maahanmuuttajatyön asiantuntijoiden ryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä yhdeksän henkilöä. Ryhmähaastatteluissa asiantuntijoilta kysyttiin heidän näkemyksistään aikuissosiaalityön roolista ja eri organisaatioiden yhteistyöstä maahanmuuttaneiden asiakkaiden tilanteissa. Yksilöhaastatteluihin osallistuneita maahanmuuttaneita haastateltavia pyydettiin kertomaan kokemuksistaan aikuissosiaalityön asiakkaana. Maahanmuuttaneet yksilöhaastateltavat olivat miehiä, joista toinen oli saapunut Suomeen työn vuoksi ja toinen turvapaikanhakijana. Molemmat olivat asuneet Suomessa useita vuosia. Toisessa haastattelussa käytettiin tulkkausta ja englannin kieltä ja toinen toteutettiin suomen kielellä. Haastateltavat asiantuntijat ja maahanmuuttaneet tavoitettiin tutkijan verkostojen avulla niin kutsuttua lumipallomenetelmää käyttäen (esim. Tuomi & Sarajärvi 2018). Sekä ryhmä- että yksilöhaastattelut tallennettiin ja litteroitiin.

Toisena aineistoina on AIKUMETOD-tutkimushankkeen² yhteydessä kerätty yhdeksän aikuissosiaalityön maahanmuuttaneen asiakkaan haastattelua, joihin osallistui yhteensä 10 henkilöä. Asiakkaista kuusi oli miehiä, neljä naisia ja he olivat seitsemän eri maan kansalaisia. He olivat tulleet Suomeen kiintiöpakolaisina, turvapaikanhakijoina tai työperustaisesti. Haastattelut toteutettiin vuonna 2022 siten, että haastateltavat olivat oman aikuissosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan vastaanotolla ja hoitivat samalla työntekijän kanssa omia asioitaan. Haastateltavilta kysyttiin miten eri palvelut ovat vastanneet heidän tarpeisiinsa ja miten palvelut ovat edistäneet heidän hyvinvointiaan. Seitsemän haastattelua nauhoitettiin ja kahdesta kirjoitettiin asiakkaiden toiveista ainoastaan havainnointimuistiinpanot. Seitsemän haastattelua toteutettiin tulkin välityksellä ja kaksi suomen ja osittain englannin kielellä.

Aineistot eivät ole avoimesti saatavilla tietosuojan ja etiikkaan liittyvien rajoitusten vuoksi. Molempien tutkimuksien kaikissa vaiheissa noudatettiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) mukaisia eettisiä ohjeita ja EU:n yleisen tietosuojasuojan ohjeistuksia. Kumpikaan tutkimus ei ole vaatinut eettistä ennakoarviointia. AIKUMETOD-hankkeen osalta on saatu Jyväskylän yliopiston eettisen toimikunnan

¹ Sosiaalityöntekijöiden paikka ja saavutettavuus hyvinvointialueiden aikuissosiaalityössä (AISAPA) -tutkimushanke oli vuosina 2023–2024 toteutettu sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama sosiaalityön tutkimushanke, jota johti Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta ja osatoteuttajina olivat sosiaalialan osaamiskeskukset Pikassos ja SONet BOTNIA.

² Aikuissosiaalityön menetelmien vaikuttavuus (AIKUMETOD) -tutkimushanke oli sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama sosiaalityön tutkimushanke, joka toteutui vuosina 2021–2022 ja jota johti Jyväskylän yliopiston Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

lausunto (*statement on the need for an ethical review*), ettei ennakoarviointia tarvita. Aineistot edustavat haastateltavien näkemyksiä. Aineistot kerättiin eri maantieteellisillä alueilla ja haastattelussa sivuttiin useiden eri organisaatioiden käytäntöjä, mikä vahvistaa aineiston moniäänisyyttä. Aikuissosiaalityön organisointi, maahanmuuttaneiden palveluverkosto ja palveluiden yhteensovittaminen kuitenkin vaihtelevat eri puolilla Suomea ja siksi tulokset eivät ole välttämättä yleistettävissä kaikille alueille. Myös maahanmuuttaneiden yksilölliset tilanteet vaikuttavat siihen, millaiseksi palvelukokemukset muotoutuvat (esim. Raitakari ym. 2023).

Asiakkaiden ja asiantuntijoiden näkemykset sekä kaksi eri aineistoa tarjosivat toisiaan tukevat ja täydentävät näkökulmat. Molempien aineistojen analyysiyksikköinä olivat aikuissosiaalityöhön pääsyn ja palvelussa pysymisen ratkaisevat tekijät. Aineiston analyysissä käytettiin temaattista sisällönanalyysiä. Analyysin lopputuloksena löytyi aikuissosiaalityön saavutettavuuden kannalta kaksi pääteemaa ja molemmille kaksi alateemaa. Ensimmäiseksi pääteemaksi nimikoitui yksilölliset lähtökohdat ja selkiytymättömät yhteistyökäytännöt, jotka kuvaavat aikuissosiaalityöhön pääsyn esteitä ja toiseksi pääteemaksi aikuissosiaalityön saavutettavuuden mahdollistajat. Teemat alateemoineen esittelemme taulukossa 3.

Taulukko 3. Ratkaisevat tekijät aikuissosiaalityöhön pääsyssä ja palveluissa pysymisessä.

YKSILÖLLISET LÄHTÖKOHDAT JA SELKIITYMÄTTÖMÄT YHTEISTYÖKÄYTÄNNÖT		AIKUISSOSIAALITYÖN SAAVUTETTAVUUDEN MAHDOLLISTAJAT	
YKSILÖLLISET TEKIJÄT lähtömaan kulttuuriin liittyvät moraaliset käsitykset pelko viranomaisia kohtaan yhteiskunnalliseen maahanmuuttajuuteen liittyvän arvokeskustelun vaikutukset aiemmat huonot kokemukset sosiaalityöstä Suomessa	YHTEISTYÖKÄYTÄNNÖT tieto palveluista ei saavuta asiakkaita vastuiden jäsentymättömyys siirtymät palveluiden välillä	SILTAAJAT helposti lähestyttäviä ammattilaisia ja muita arjen toimijoita ymmärrys aikuissosiaalityöstä toimiva yhteistyö aikuissosiaalityön kanssa saattaa palveluihin tarvittaessa toistuvasti	AIKUISSOSIAALITYÖNTEKIJÄN AMMATTITAITO kyky haastaa vakiintuneita toimintamalleja inhimillinen kohtaaminen luottamuksen luominen ja ylläpitäminen monimuotoisessa ympäristössä toimimisen taito konkreettinen apu

Seuraavaksi esittelemme tutkimuksen tulokset kahdessa alaluvussa. Aineistolainaukset merkitään seuraavin lyhentein: A = asiakas, AT = hyvinvointialueen ulkopuolinen maahanmuuttajatyön asiantuntija, H = haastattelija, HMUI = haastattelijan muistiinpanot haastattelusta, jota ei nauhoitettu. Eri haastateltavat erotetaan numeroilla toisistaan. Aineistolainauksista on otettu pois täytesanoja ja sellaisia viitteitä, joista haastateltavan voisi tunnistaa.

Yksilölliset lähtökohdat ja selkiytymättömät yhteistyökäytännöt

Yksilölliset tekijät

Ensimmäinen tutkimustuloksemme on, että maahanmuuttaneiden hakeutumiseen aikuissosiaalityön piiriin vaikuttavat erilaiset yksilölliset tekijät. Tuloksissa esiintyy kuvauksia maahanmuuttaneiden lähtökohdista sekä kokemuksista suomalaisessa yhteiskunnassa, jotka vaikuttavat aikuissosiaalityöhön hakeutumiseen. Seuraavassa aineisto-otteessa kuvaillaan lähtömaan kulttuuriin liittyviä moraalisia käsityksiä, jotka estävät aikuissosiaalityöhön hakeutumista:

AT4: No minä voin lisätä, että monilla ainakin meidän paikkakunnalla maahanmuuttajilla on omat eettiset, moraaliset, psyykkiset esteet hakea sitä apua, koska heillä on semmoinen mielikuva, että tätä apua tarvitsevat vaan marginalisoidut ihmiset. – Tämä kynnyks lähestyä sosiaalityöntekijää on tosi korkea, että mä en tiedä miten voisi mainostaa, että ihmiset uskaltaisivat mennä sinne ennen kuin kriisi on jo niin suuri, että ulosotto koputtaa oveen tai mies hakkaa tai puukottaa tai joku semmoinen. – Sitteen kun meillä on maahanmuuttaja, joka ei hallitse suomen kieltä kunnolla, niin hänen on vaikea löytää edes sitä, että mistähän saisi sitä apua.

Kuvauksen perusteella lähtömaan huolenpitokulttuuriin liitetyt mielikuvat palveluihin hakeutumisen syistä kuvaavat muun muassa sitä, millaisia asioita omasta elämästään on soveliasta kertoa ulkopuolisille, millaisissa tilanteissa apua voi hakea, millainen käsitys on puhumisen merkityksestä avun saamiseksi ja millaisiksi viranomaiset mielletään. Maahanmuuttaneilla saattaa olla lähtömaassa kokemus siitä, ettei viranomaisiin voi luottaa, mikä heijastuu pelkona viranomaisia kohtaan myös Suomessa. Toisaalla aineistossa tuli useaan otteeseen esille luottamus viranomaisia kohtaan, joka ilmaisiin esimerkiksi näin:

A4: Pääsääntöisesti sosiaalitoimistolta minä saan [apua]. Koska minä luotan suomalaisiin viranomaisiin. Tavallisiin ihmisiin minä en luota.

Luottamus viranomaisiin ja häpeä kertoa omasta elämäntilanteesta esimerkiksi samaan etniseen yhteisöön kuuluvan tulkin kuullen tuli esille siten, että kaikkein hankalimmat asiat kerrottiin mieluummin vajavaisella kielitaidolla tulkin poistuttua tilanteesta. Kaikista hankalimpien perheasioiden saattaminen omaan yhteisöön kuuluvan tulkin tietoon tuntui liian hankalalta.

Seuraava aineisto-ote ilmentää yhteiskunnallista maahanmuuttajuuteen liitettävää arvokeskustelua ja stigmoja:

AT2: Niin, ja sitte taas maahanmuuttajat itse kokee, että jos mä oon sosiaalityön asiakas, mä olen ongelma. Mutta jos mä oon elinkeinopuolen asiakas, mä oon se ratkaisu. Mä olen hyödyllinen. Arvaa kumman asiak-

kaat haluaa ottaa. Totta kai, että mä oon hyödyllinen, mä oon ratkaisu, eikä sen että mä oon ongelmallinen.

(- -)

A2: Täällä oli outo asia, kun mä olin täällä [kunnassa]. Siellä ovesa lukee ”pakolaissosiaalityöntekijä”. Musta oli ärsyttävää, mä halusin kertoa monta kertaa heille, että ota tämä ”pakolais”-sana. Sano että sosiaalitoimisto esimerkiksi. Koska tämä vähän erottaa.

Tulosten perusteella näyttää siltä, että maahanmuuttaneet ovat tietoisia yhteiskunnallisesta keskustelusta, jossa korostetaan työperäistä maahanmuuttoa ja pidetään Suomeen työskentelemään saapumista oikeutettuna maahanmuuttona. Etuuk-sien ja avun piirissä oleminen nähdään väliaikaisena vaiheena ennen työllistymistä. Maahanmuuttaneilla voi olla korostunut tarve antaa takaisin uudelle yhteiskunnalle saamansa tuki ja apu, mikä voi pakolaistaustaisten kohdalla liittyä itsearvostuksen palauttamiseen (Turtiainen 2012, 100). Erityisesti koulutetuille ja lähtömaissaan hyvissä asemissa olleille maahanmuuttaneille saattaa olla nöyryyttävä kokemus joutua riippuvaiseksi uuden yhteiskunnan sosiaalityöntekijöistä ja erityisesti viimesijaisesta sosiaaliturvasta (Turtiainen 2011).

Tuloksissa korostuu voimakkaasti aiempien aikuissosiaalityöstä saatujen kokemusten merkitys maahanmuuttaneelle, mikä viitoittaa myös sitä, haluaako hän jat-kossa hakea apua aikuissosiaalityöstä. Eräs asiakas kuvaa kokemustaan aineistossa näin:

H: On myös tämä sosiaalityöntekijä. Onko se kokemus hänen kanssaan ollut hyvä vai ei niin hyvä? Mitä siitä kertoisit?

A1: Siitä mä en voi antaa positiivista arvioita, koska minulla on ollut suu-ria taloudellisia ongelmia viime kuukausina. Mä en pysty löytämään työtä tai pyytämään työpaikkaa. Joskus minulla ei ollut mahdollisuutta ostaa ruokaa tai bensaa autoon, että mä voisin käydä ja saada kirkosta ilmaista ruokaa. (- -) Mä otin sit yhteyttä sosiaalipalveluun, mutta joka asian ratkaisuun meni pitkä aika ja kysymykseni jätettiin huomiotta. Ja voin sanoa, että sosiaalityöntekijöiden työtä ei voi arvostella hyvin. Mie-lestäni sosiaalityöntekijällä ei ole tarpeeksi aikaa, vai sosiaalityöntekijä on niin huono työssään. (- -) Eli kyllä lopuksi mä sain apua, mutta ym-märrettäkö semmonen tilanne, kun panikoi, koska ei ole rahaa, kun ei ole ylöspääsyä, mutta kukaan ei vastaa viiteen viestiin moneen päivään.

Huonoja kokemuksia yhdistävät kuvailut siitä, että maahanmuuttanut on jäänyt yksin kriisitilanteessa tai itselle vaikean asian kanssa. Huonot kokemukset yksinker-taistetusti typistyvät kokemukseksi siitä, että ei saa apua ajoissa, oikeisiin asioihin tai ollenkaan.

Yhteistyökäytännöt

Toinen tutkimustuloksemme on, että selkiytymättömät yhteistyökäytännöt voivat olla esteenä aikuissosiaalityöhön pääsyle. Viranomaisten velvollisuuteen kuuluu palveluista tiedottaminen siten, että se saavuttaa palveluiden tarvitsijat. Tulostemme perusteella tieto palveluista ei välttämättä saavuta asiakkaita. Maahanmuuttaneilla ei ole useinkaan lähtökohtaisesti tietoa aikuissosiaalityön palveluiden olemassaolosta tai tarkoituksesta, ei välttämättä edes tilanteessa, jossa he ovat asuneet Suomessa vuosia, mitä seuraava aineisto-ote kuvaa:

AT2: Ylipäättänsä kukaan ei oo sanonu, että sosiaalityöntekijää on edes olemas. Eli yhtä lailla niin ku esimerkiks ammattiliittoa ei oo ihmisille olemassa, niin (-) Et heillä on täys aukko tosta palvelukokonaisuudesta. He eivät tietoisia monesta asiasta, puhumattakaan sosiaalityöstä.

Harvan Suomeen muuttaneen henkilön kotimaassa on samanlaisia sosiaalipalveluita, ja siksi aikuisten avunhakemisen ja -saamisen sosiaalipalvelut ovat tuntemattomia. Maahanmuuttaneet asioivat kuitenkin usein kunnan maahanmuuttaja- tai työllisyyspalveluissa, jolloin tiedonpuute palveluista heijastaa palveluintegraation puutteellisuutta. Aineistossa toivotaan aikuissosiaalityöntekijöiden jalkautuvan enemmän esimerkiksi oppilaitoksiin tai maahanmuuttaneille järjestettäviin palveluihin ja infotilaisuuksiin kertomaan toiminnastaan.

Vaikka maahan turvapaikanhakijana tai pakolaisena saapuneella olisi käsitys sosiaalityöstä, vastaanottokeskuksessa vietetyn ja/tai kotoutumisajan jälkeinen suomalaisen palvelujärjestelmä, eri ammattilaisten roolit ja aikuissosiaalityö palveluna ovat epäselviä. Tulosten perusteella "sosiaalityöntekijä" on eräänlainen maahanmuuttaneen mieltämä yleisnimitys ammattilaiselle, joka häntä eniten auttaa erilaisissa haasteissa ja viranomaisasioissa riippumatta ammattilaisen organisaatiosta tai ammatista.

Aineistosta saaduissa tuloksissa vastuiden jäsentymättömyys näyttäytyy siten, että aikuissosiaalityön tehtäviä hoidetaan hyvinvointialueen ulkopuolella, mitä seuraava hyvinvointialueen ulkopuolella työskentelevän asiantuntijan aineistolainaus kuvaa:

AT8: Eli soi puhelin. On maahanmuuttajataustainen, en tunne aikaisemmin, henkilö ensimmäistä kertaa soittaa ja ilmoittaa, että heillä on nyt häätö meneillään kotona. (-) Vuokranantaja tuli ja sanoi, että teidän on lähdeävä. Ja me emme näe mitään asiakkaan taustaa, vaikka henkilötunnusta. Vain sen, mitä asiakas kertoo. Sitten selvis, että siinä on puoliso ja pieniä lapsia, ja tilanne on, että heille nyt ei oo mitään yösijaa. Hän otti yhteyttä tänne, koska [oppilaitoksesta] on neuvottu ottamaan yhteyttä meihin. Meidän tehtävä on vain ohjaus ja neuvonta tietysti, ensisijaisesti mä soitan sosiaalipuolelle, että mitä, että koska en mä tiedä, mitä tässä tilanteessa tehdään.

Kuvauksessa tulee esille, että äkillisissä kriisitilanteissa maahanmuuttaneet saatetaan ohjata ensisijaisesti maahanmuuttaneille suunnattuihin palveluihin sosiaalityön sijaan. Työnjako kuntien, kolmannen sektorin ja sosiaalityön välillä ei ole kaikilla paikkakunnilla vakiintunutta ja koordinoitua. Lisäksi hyvinvointialuesiirtymän myötä yhteistyökäytäntöjä on täytynyt muodostaa uudelleen.

Siirtymät palveluiden välillä voivat aiheuttaa palveluista putoamista, mitä seuraava aineistolainaus haastattelijan asiakastapaamisilla tehdyistä muistiinpanoista kuvastaa:

HMUI2: Kotoajan jälkeen siirtynyt aikuissosiaalityöhön, mutta käynyt siellä vain kerran. Uuden lain voimaantulon jälkeen (alle 25v yksintullut oikeutettu kotolain mukaisesti palveluihin) sosiaalityöntekijä ilmoittanut aikuissosiaalityöstä, että siirtyy takaisin kotopalveluihin. Hankaluuksia tavoittaa asiakasta, koska ilmoitettu puhelinnumero ei toiminut (pre-paid nyt). asiat menneet huonommaksi. Oleskelulupa ei ollut voimassa, raha-asiat huonolla tolalla, terveysongelmia. Nyt asiat hoituvat, mennyt parempaan suuntaan, koska kotopalveluiden sosiaalityöntekijä auttanut. (pudonnut palveluista, haastattelijan tulkinta)

Lainsäädännön ja organisaatioiden muutokset aiheuttavat maahanmuuttaneelle asiakkaalle siirtymiä palveluiden ja ammattilaisten välillä. Tulostemme perusteella nivelvaiheet ovat palvelujärjestelmän erityisen haavoittuva kohta, jossa maahanmuuttanut saattaa pudota pois palveluiden piiristä. Lisäksi esimerkiksi siirtymä kotoutumispalveluista aikuissosiaalityöhön tai työntekijävaihdokset ovat tyypillisiä tilanteita, joissa aiemmin toimineet palvelut katkeavat eikä maahanmuuttanut välttämättä tiedä, keneen olla yhteydessä. Muutoksien vaikutus asiakkaille saattaa kertautua sen myötä, että työntekijöiden väliset vakiintuneet yhteistyökäytännöt katkeavat ja luodaan uudelleen.

Aikuissosiaalityön saavutettavuuden esteet ovat moninaisia ja toisiinsa kietoutuvia, yksilöllisiä ja yhteistyökäytäntöihin liittyviä tekijöitä. Tulokset ovat samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa (esim. Mäkinen 2023; Vanjusov 2022; Hiitola 2021; Green ym. 2014).

Aikuissosiaalityön saavutettavuuden mahdollistajat

Siltaajat

Kolmas tutkimustuloksemme on, että saavutettavuuden esteiden ylittämiseen tarvitaan siltaajia (kts. Liu ym. 2017), jotka ovat helposti lähestyttäviä ammattilaisia tai muita arjen toimijoita. Seuraavassa aineisto-otteessa hyvinvointialueen ulkopuolinen asiantuntija kuvailee siltausta:

AT2: Totta kai, jos asiakas luottamuksellisesti kertoo omasta tilanteesta ja mä nään sellaisia piirteitä, kyllähän mä sille rehellisesti sanon että hei, jos me puhutaan täs luottamuksellisesti ja sä luotat ja sä haluat saada tähän omaan tilanteeseen apua, nii voitko ajatella, että voitaisiin yhdessä ottaa yhteyttä sosiaalityöhön ja voitaisiin keskustella. Useimmiten se on mun – tehtävissä mennyt niin, että vaikka ensimmäisessä kahes tapaamisessa mä oon ollu mukana, ja jos sitten se asiakas kokee että hän luottaa nyt aikuissosiaalityöhön, mä sit sanon että mä voin jäädä täst pois.

Tulostemme perusteella siltaajia ovat paitsi esimerkiksi maahanmuuttajien matalan kynnyksen palveluiden ja kolmannen sektorin työntekijät myös toiset, esimerkiksi vastaanottokeskusten, sosiaalityöntekijät. Siltaajia kuvataan helposti saavutettavina, luotettavina henkilöinä, minkä kautta heillä on vaikutusvaltaa palveluihin ohjauksessa. Käytännössä useimmiten siltaaja on se, jolle palvelujärjestelmää ymmärtämätön henkilö kertoo kriisitilanteestaan, minkä jälkeen siltaaja ohjaa palveluun. Tämän vuoksi siltaajien ymmärrys aikuissosiaalityön tehtävästä ja toimiva yhteistyö aikuissosiaalityön kanssa ovat erittäin merkittäviä. Aikuissosiaalityön tehtävän ymmärtäminen on yhteydessä myös siihen, missä siltaaja näkee oman auttamistyönsä rajat. Siltaajien asenteet ja arvomaailma voivat vaikuttaa siihen, missä tilanteissa maahanmuuttanut ohjataan aikuissosiaalityöhön. Aineistossa on pohdintaa esimerkiksi auttamisen rajoista ja siitä, tulisiko toimeentulotukea myöntää henkilölle, jonka oleskeluluvan saamisen edellytyksenä on omasta toimeentulostaan vastaaminen. Toisaalta siltaaja myös tunnistaa palveluohjauksellisen roolinsa ja näkee viranomaisen vastaavan päätöksistä. Siltaajan merkitys kuvaa myös yleistynyttä luottamusta yhteiskunnan eri toimijoita kohtaan, jolloin luottamus esimerkiksi kolmannen sektorin toimijaan voi laajentua viranomaisia kohtaan (Turtiainen 2012). Tämän takia aikuissosiaalityöntekijöiden ja alueella toimivien kolmannen sektorin sekä mahdollisesti kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen välinen yhteistyö korostuu palveluihin pääsemiseksi (Särkkä ym. 2022).

Siltaajan tehtävä ei rajoitu ainoastaan kertaluonteiseen palveluohjaukseen, vaan siltaaja saattaa palveluihin tarvittaessa toistuvasti, mitä seuraava aineisto-ote ilmentää:

AT8: Eräs aikuissosiaalityön asiakas on edelleen pulassa. Kun oma sosiaalityöntekijä lähti ja sanoi, että sinuun otetaan yhteyttä ja sanotaan, kuka hoitaa sun asiat. Kukaan ei ottanut yhteyttä, ja sitten kun asiakkaalla on taas kriisi päällä ja hän ei saa ketään kiinni aikuissosiaalityöstä, hän tulee tänne. Mä sanon, että okei, mä yritän. Minä yritän soittaa, ei vastausta. Minä laitan sähköpostia. Muutama viikko ei kuulu mitään. Asiakas taas soittaa, minä taas viestiä laitan. Ja sitten selvis, että tämäkin aikuissosiaalityöntekijä on siirtymässä ja antoi mulle toisen aikuissosiaalityöntekijän, joka tulee hänen tilalle, mutta hän ei tiedä, koska se aloittaa. Mä sanoin, että henkilöllä on nyt kriisi. Jos se on suomalainen,

hän kuitenkin osaisi vetää jostain muusta langasta, mutta ku sä oot maahanmuuttaja, sä et tiedä, mihin ottaa yhteyttä.

Tulosten perusteella siltaajien rooli on keskeinen aikuissosiaalityön saavutettavuuden edistämisessä. Sosiaalisten verkostojen tärkeys palveluihin pääsyn turvaajana on tunnustettu myös Haggertyn ja kumppaneiden (2014, 97) sekä Tiilikaisen (2019, 1014) tutkimuksissa. Siksi aikuissosiaalityön saavutettavuutta voidaan parantaa myös vahvistamalla maahanmuuttaneiden verkostoja.

Aikuissosiaalityöntekijän ammattitaito

Neljäs tutkimustulos kytkeytyy aikuissosiaalityöntekijän ammattitaitoon ja aikuissosiaalityössä saatujen kokemusten merkitykseen palvelujen saavutettavuudelle. Aiemmat huonot kokemukset palvelusta voivat saada aikaan sen, ettei palvelu saavuta asiakasta uudelleen (Vanjusov 2022). Sosiaalityöntekijän ammattitaito on keskeisessä roolissa myönteisten kokemusten mahdollistajana. Sosiaalityöntekijä saattaa tietoisesti tai tiedostamattaan viestiä epävarmuutta tai asennetta, jolla hän menettää kyvyn kohdata itselle tuntemattomampaa toimintakenttää. Maahanmuuttaneen asiakkaan tilanteessa saattaa olla sellaisia tekijöitä, jotka herättävät työntekijässä epävarmuutta siitä, miten tulisi toimia eikä asiakkaan tilanteeseen paneuduta riittävästi. Tällöin tarpeet saattavat jäädä kuulematta ja mahdolliset ratkaisuvaihtoehdot pohtimatta. Asiakkaan palveluihin pääsy edellyttää kykyä haastaa vakiintuneita toimintamalleja, mitä seuraava maahanmuuttajatyön asiantuntijan aineistolainaus kuvaa:

AT5: Sellanen pelko sitä erilaisuutta kohtaa on se, mitä kunnan sosiaalitoimessa aika usein huomaa, että jos tämäkin keissi missä se sosiaalityöntekijä oli että no etsä viitsisitsä tehdä, sekin oli siis aika raju rikostaustainen keissi, missä ihminen oikeasti tarvitsee tosi paljon tukea ja apua, ja minä en enää pystynyt sitä antamaan. – Ihan selvästi se työntekijä ei halunnut tehdä sitä, koska se olisi epämukavuusalueella. – Niin mä ehkä sen koin, että sellainen kielellinen epävarmuus. Jos hän on tullutkin ulkomailta, niin meneekö nyt ihan samalla lailla kuin kantasuomalaisen kanssa, niin nää siinä pelottaa ehkä eniten.

Myös aiempi tutkimus osoittaa (Anis & Turtiainen 2021), että sosiaalityöntekijöiden ammattitaito saattaa hämärtyä maahanmuuttaneen asiakkaan kanssa ja toiminta-voiksi saatetaan ottaa kulttuuriset oletukset eikä asiaa selvitetä yksilöllisesti kyseisen asiakkaan kanssa (Elfving Ström 2021). Toisaalla tulosten perusteella aikuissosiaalityöntekijät lieventävät epävarmuuttaan kohtaamalla asiakkaan ammattitaitoisesti, selvittämällä entuudestaan vieraita asioita ja konsultoimalla toisia ammattilaisia. Tuloksissa ei juurikaan näy näyttöä suoranaista ulossulkemista aikuissosiaalityöstä maahanmuuttajuuden vuoksi, mutta aineistossa kuvataan joitain yksittäisiä tilanteita, joissa aikuissosiaalityön työntekijän asenne on koettu syrjivänä tai joissa aikuissosiaalityön tehtäviä pyritään siirtämään toisille ammattilaisille.

Tuloksissa korostuu inhimillisen kohtaamisen merkitys asiakkaille. Seuraavassa aineisto-otteessa asiakas kuvailee ammattilaisen ja asiakkaan välisen suhteen tärkeyttä:

A2: Tuntuu että se suhde ei ole henkilökohtainen suhde. Tuntuu, että se on vain työsuhde. – Jos esimerkiksi ei ole työaika, sitten ei saa olla yhteydessä. Jos tavataan ulkopuolella, sitten ei tarvi tai ei saa [puhua]. Emmä, ei tätä sanonut, mutta et voi olla nii. – Kaikki ei voi ymmärtää, että se on työasia. Joku ehkä voi ymmärtää, että työntekijän henkilökohtainen käyttäytyminen on näin. – Ja ainakin työntekijä pystyy vaikka hyvällä tavalla kertoa tai selittää, että emmä voi, jotain. Eli tämmönen voi herättää kysymyksiä.

H: Ihan varmasti. Eli näet, että semmonen hyvä luottamus tai se suhteen työntekijän ja asiakkaan välillä on tärkeä.

A2: On, tosi tärkeä.

H: Että siinä on sellainen olo, että se ei oo vaan nyt joku etäinen työasia tai joku.

A2: Joo, se. – Mutta esimerkiksi yleensä meidän tapana, jos tulee välillä jotain suhdetta, että olis hyvä että mä kutsun sua kotiin. Syömiseen tai juomaan tai jotain, tai vaikka vettä. Mutta tän sosiaalityöntekijän kanssa asiakkaana tuntui, että sosiaali- tulee vain, koska hänen pitää, tämä on hänen työnsä. Jos mä henkilökohtaisesti kutsun häntä, ehkä hän ei tule. Vain koska se on hänen työ, hän tulee.

Kuvauksessa tulee esille, että asiakas saattaa odottaa epämuodollisempaa suhdetta kuin mihin ammattilaisella on mahdollisuus. Tuloksien perusteella etäinen, virallinen ja pelkästään tehtävään keskittynyt sosiaalityöntekijä ei vahvasta luottamuksesta, vaan sosiaalityöntekijältä toivotaan ystävyyden kaltaista suhdetta. Aiempi tutkimus osoittaa (Mäkinen 2023, 196), että avun saaminen mahdollistuu silloin, kun asiakassuhteessa on kokemus molemminpuolisesta luottamuksesta, empatiasta, emotionaalisesta sallivuudesta ja turvallisuuden tunteesta. Mäkinen (mt.) kuvaa näitä ominaisuuksia asiakassuhteeseen liittyvänä inhimillisyytenä, jossa erityisesti tunnetaidot korostuvat. Väärinkäsitykset liittyen palveluihin ja tehtyihin päätöksiin voivat syventää epäluottamusta. Epäluottamusta voidaan torjua luomalla yhteistä ymmärrystä päätöksistä, niiden perusteista ja mahdollisista vaikutuksista asiakkaan elämään (Turtiainen & Hiitola 2015). Luottamuksen luominen ja ylläpitäminen on erityisen tärkeää, jos asiakkaalla on lähtökohtaisesti ennakkoluuloja tai pelkoja viranomaisia kohtaan (esim. Turtiainen 2012; Mäkinen 2023). Monimuotoisessa ympäristössä toimimisen taitoihin kytkeytyvät myös maahanmuuttaneen asiakkaan tilanteen tarkastelu kokonaisvaltaisesti ja ymmärrys ylläpitämisestä perhesuhteista (Hiitola 2021). Tulosten perusteella kokonaisvaltaisuus käsittää ymmärryksen asiakkaan haavoittuvasta asemasta pirstaleisessa palvelujärjestelmässä ja tähän liittyvän laaja-alai-

sen palveluiden koordinaation sekä kannattelevan sosiaalityön vaativassa elämäntilanteessa (Matthies ym. 2021, 198).

Inhimillisissä kohtaamisissa syntynyttä luottamusta vahvistaa konkreettinen apu, mitä seuraava aineistolainaus kuvaa:

H: Kerroitkin tuossa, että olet saanut hyvin apua ja olet siihen oikein tyytyväinen. Minkälaisia asioita täällä puhut esimerkiksi sosiaalityöntekijän kanssa? Tai minkälaisissa asioissa pyydät apua sosiaalityöntekijältä?

A6: Minä – kaikkea apua tällä hetkellä. – Sosiaalityöntekijän kanssa tällä hetkellä tavataan kaks kertaa kuukaudessa, tai kerran kuukaudessa. Ja tarvittaessa hän soittaa meille, kysyy, tarviiko jotakin. Ja minä olen todella kiitollinen, ja todella tyytyväinen.

Tulosten perusteella avuntarpeet liittyvät aikuissosiaalityössä tyypillisesti kohdattaviin tilanteisiin, kuten taloudellisen toimeentulon haasteisiin, työttömyyteen, asumisen pulmiin sekä mielenterveyteen ja päihteisiin liittyviin ongelmiin (Juhila 2008, 16–25). Tuloksissa maahanmuuttaneiden asiakkaiden kohdalla korostuu erityisesti avuntarve palvelujärjestelmässä selviytymisessä, konkreettisessa etuuksien hakemisessa, laskujen maksamiskäytäntöjen opettelussa, saapuneiden postien läpikäymisessä ja digiasioinnin tukemisessa. Myös omien oleskelulupien jatko- ja perheenyhdistämishakemukset ovat asiakkaille tärkeitä ja monimutkaisia prosesseja, joissa avustamisessa aikuissosiaalityöntekijällä voi olla merkittävä rooli.

Johtopäätökset

Maahanmuuttaneiden lähtömaiden moraaliset ja konkreettiset palveluiden toteutumiseen ja avunsaamiseen liittyvät lähtökohdat, lakimuutosten myötä eri organisaatioihin jakautuneet maahanmuuttaneiden palvelut ja toimimaton integraatio vaikeuttavat aikuissosiaalityöhön pääsyä. Maahanmuuttaneiden palveluihin pääsyn keskeisenä edellytyksenä on palveluissa sovittu työnjako ja konkreettiset toimenpiteet palveluista tiedottamiselle tavoilla, jotka tavoittavat maahanmuuttaneet palveluiden tarvitsijat. On merkittävää tiedostaa se, että ulkoista, eksplisiittistä tietoa on tarjolla runsaasti, mutta sillä ei ole merkitystä, mikäli tieto ei kohtaa asiakkaiden subjektiivisia tiedontarpeita ja hänen kokemusperäistä tietoaan (Mäkinen 2023, 184). Tiedottamiseen tarvitaan kaikkia palveluiden tarjoajia. Pelkkä tieto ei kuitenkaan aina riitä ja siksi toisena maahanmuuttaneen aikuissosiaalityöhön pääsyn edellytyksenä voi olla siltaaja (myös Liu ym. 2017), joka saattaa yksilöllisten ja yhteistyökäytäntöihin liittyvien saavutettavuuden esteiden yli. Aikuissosiaalityöhön pääsyn jälkeen kokemus kohdatuksi ja autetuksi tulemisesta edistää aikuissosiaalityön palveluissa pysymistä. Tämä edellyttää aikuissosiaalityöntekijältä valmiuksia vakiintuneita toimintamalleja haastavien tilanteiden kohtaamiseen, luottamuksellisen suhteen luo-

miseen, monimuotoisessa ympäristössä työskentelemiseen ja konkreettisen avun antamiseen.

Aikuissosiaalityöllä on merkittävä rooli ihmisoikeuksien todentamisessa maahanmuuttaneiden ihmisten äkillisissä kriisi- tai pitkäkestoisesti vaativissa elämäntilanteissa. Oikeuksia todennetaan inhimillisen elämän perusedellytyksiä, riittävää toimeentuloa, asuntoa ja huolenpitoa, turvaavien palveluiden järjestämisellä ja koordinaatiolla (Ife 2012, 43–46; Rautiainen 2017, 20–21). Lisäksi esimerkiksi jatko-oleskelulupa- ja perheenyhdistämishakemuksissa avustamisella konkreettisesti pyritään edistämään maahanmuuttaneen oikeuksia Suomessa (Hiitola 2021). Yhteiskunnan osaksi pääsy konkretisoituu ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutuksessa, koska ammattilaiset edustavat yhteiskunnan organisaatioita hyvinvointia turvaavina henkilöinä (Turtiainen 2012; Fargion ym. 2019, 627).

Aikuissosiaalityön yhdenvertaisen saavutettavuuden lähtökohtana on, että maahanmuuttaneet tunnustetaan yhdenvertaisina ihmisinä, joilla on oikeus ihmisoikeuksia turvaaviin palveluihin (Clarke 2004, 216). Maahan saapumisen perusteista riippumatta ihmiselle voi tulla tarve aikuissosiaalityölle ja maahanmuuttaneiden palveluiden lainsäädännöllinen pirstaleisuus ja painopisteen siirtäminen kuntien työllisyys- ja ohjaus- ja neuvontapalveluihin heijastavat yhteiskunnallista asenneilmapiiriä (Edward & Hines 2015; Roth & Allard 2016). Työperäisen maahanmuuton korostaminen yhdistyy myös laajempaan aikuisväestöä koskevaan yhteiskunnalliseen diskurssiin, jossa ihannekansalainen nähdään aktiivisena, itsestään vastuun kantavana yksilönä (Juhila 2008, 53–56). On hyvä, että maahanmuuttaneiden ohjaus- ja neuvontapalveluita, osallisuutta tukevia työvoimapalveluita sekä maahanmuuttaneille suunnattua kolmannen sektorin toimintaa on lisätty, mutta niillä ei voida korvata hyvinvointialueen aikuissosiaalityötä. Sosiaalityön professionalla on ainutlaatuinen lainsäädännöllinen ja ammattieettinen mandaatti yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien oikeuksien todentamisessa (Staub-Bernasconi 2016; Turtiainen ym. 2021). Kaikki maahanmuuttaneet eivät tarvitse sosiaalityötä, mutta on tunnistettava, että maahanmuuttajuuteen voi liittyä rakenteellista eriarvoisuutta (Larja 2019; Castaneda & Kuusio 2019; Kuusio ym. 2020; Ahmad 2019; Rask & Castaneda 2019; Kestilä & Kuusio 2020) ja riskitekijöitä, kuten luonnollisten turvaverkostojen vähäisyys ja tietämättömyys lainsäädännön turvaamista oikeuksista. Erityisesti pakotetun muuton kautta Suomeen tulleilla on lähtökohtaisesti erityisen tuen tarve ja oikeus sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarpeen arviointiin.

Maahanmuuttaneiden ihmisoikeuksien toteutumista turvataan palveluiden onnistuneella yhteensovittamisella, jossa jokaisen organisaation ja työntekijän vastualue on selkeä ja tukee kotoutumista kokonaisvaltaisena prosessina. Tämä vaatii ponnisteluja alueellisesti organisaatioiden ja käytännössä maahanmuuttaneita kohtaavien työntekijöiden kesken. Nykyisessä järjestelmässä hyvinvointialueen aikuissosiaalityö saa tiedon sosiaalihuollon palvelutarpeenarvioinnin tarpeesta olevasta maahanmuuttaneesta ainoastaan toisen ammattilaisen siltauksen kautta. Käytännössä eri organisaatioiden eri ammattilaiset tekevät palveluohjauksellisen arvioinnin muun muassa aikuissosiaalityön tarpeesta ja näin ollen he voivat toimia ensimmä-

mäisenä portinvartijana, jos aikuissosiaalityön lakisääteistä tehtävää ei ymmärretä. Tulostemme mukaan siltaajat tunnistavat aikuissosiaalityön tarpeen ja usein myös paikkaavat saavuttamatonta aikuissosiaalityötä.

Aikuissosiaalityö ei voi kuitenkaan nojautua pelkästään siltaajiin maahanmuuttaneiden saavuttamisessa. John Clarke (2004) hahmottelee saavutettavuuden kysymyksiä universalistisen ja transformatiivisen inklusion käsitteillä. Universaalissa inklusiossa ”toisista” yritetään sosiaalityön keinoin saada osa ”meitä”. Transformatiivisessa inklusiossa sen sijaan myös ”me” muuttuu ja hyväksyy sen, että ”toisten” tullessa osaksi ”meitä”, myös ”me” muuttuu. Palveluiden järjestämisen näkökulmasta ei voida ajatella, että ihmisten tulee sopeutua olemassa oleviin palveluihin, vaan myös organisaation tulee muuttua. Pirstaleiset, eri organisaatioiden alle jakautuvat palvelut sekä lainsäädäntöön kirjattu yhteistyön ja palveluintegraation vaade nostaa kysymyksen kaksisuuntaisesta kotoutumisesta myös palveluiden sopeutumisenä yhä keskeisemmäksi. Aikuissosiaalityön saavutettavuutta maahanmuuttaneille voidaan parantaa joustavoittamalla palveluita muun muassa lisäämällä jalkautuvaa ja tavoitettavaa (Clarke 2004, 221), monimuotoisuuden huomioivaa työskentelyä sekä monikielisuuden huomioivaa tiedotusta ja byrokratiaa siten, että se tukee, yhdenmukaistaa, tekee läpinäkyväksi sekä perustelee palvelujen periaatteita ja palveluprosesseja (Mäkinen 2023, 240). Verkostoitunut työtapa (Särkkä ym. 2022) näyttäytyy toimivana työmenetelmänä, jolloin tarvittavat julkiset palvelut ja kolmas sektori toimivat yhdessä tunnistaen toistensa vastuut ja tehtävät.

Sosiaalityön ammattitaidon ytimessä on kyky jäsenellä ja analysoida erilaisten yhteiskunnallisten rakenteiden ja yksilöllisten tekijöiden vaikutuksia ihmisen elämään (Heino & Jäppinen 2022). Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa sosiaalityössä pohtii, millaisilla päätöksillä, palveluilla ja yhteistyöllä turvataan maahanmuuttaneen aikuisen perustavanlaatuisen inhimillisen elämän edellytysten ohella oikeus kuulua, olla osallinen ja yhdenvertainen (McPherson 2015; Clarke 2004). Rakenteellisella ja asiakastyön tasoilla tämä tarkoittaa aktiivista pyrkimystä muun muassa palveluintegraation edistämiseen ja muiden aikuissosiaalityön saavutettavuuden esteiden poistamiseen.

Keskeiset havainnot

- Luvussa tarkastellaan, mitkä tekijät ovat ratkaisevassa asemassa maahanmuuttaneiden aikuissosiaalityöhön pääsyssä ja palveluissa pysymisessä.
- Aikuissosiaalityöhön pääsyn ja palvelussa pysymisen esteet maahanmuuttaneilla liittyvät yksilöllisiin tekijöihin ja palveluiden integraation puutteisiin.
- Yksilöllisiä tekijöitä ovat lähtömaan kulttuuriin liittyvät moraaliset käsitykset, pelko viranomaisia kohtaan, yhteiskunnallisen maahanmuuttajuuteen liittyvän arvokeskustelun vaikutukset sekä aikaisemmat kokemukset aikuissosiaalityöstä.
- Palveluiden integraation puutteet näyttäytyvät vastuiden jäsentymättömyytenä, hankaluuksina siirtymissä palveluiden välillä sekä palveluita koskevan tiedon puutteena.
- Aikuissosiaalityöhön pääsyä ja palvelussa pysymistä mahdollistavat siltaajat sekä sosiaalityöntekijän ammattitaito.
- Siltaajat ovat helposti lähestyttäviä maahanmuuttaneiden parissa toimivia ammattilaisia ja muita arjen henkilöitä, jotka tuntevat aikuissosiaalityön toimintakenttää. Siltaajat saattavat maahanmuuttaneen aikuissosiaalityön palveluihin tarvittaessa toistuvasti.
- Maahanmuuttaneiden parissa tehtävässä aikuissosiaalityössä tarvitaan kykyä haastaa vakiintuneita toimintamalleja, monimuotoisessa ympäristössä toimimisen taitoja, inhimillistä kohtaamista, luottamuksen luomista ja konkreettisen avun tarjoamista.
- Maahanmuuttaneiden palveluintegraation parantaminen rakenteellisella ja asiakastyön tasolla turvaa maahanmuuttaneen oikeuksia ja edistää kotoutumista.

Rahoitus

STM - yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimusrahoitus, 2022–2024 (päätös 27.6.2022, nro VN/1489/2022. Tutkimushanke: Sosiaalityöntekijöiden paikka ja saavutettavuus hyvinvointialueiden aikuissosiaalityössä (AISAPA). Toteuttaja Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Lähteet

- Ahmad, Akhlaq (2019) Kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla. Teoksessa Villiina Kazi, Anne Alitolppa-Niitamo & Antti Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 15–24. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>
- Anderson, Steven G. & Meirong, Liu & Xiang, Gao (2016) Assessing access to social services in emerging systems: A conceptual approach. *Journal of Sociology and Social Welfare* 43 (2), 157–180. <https://doi.org/10.15453/0191-5096.3578>
- Anis, Merja & Turtiainen, Kati (2021) Social workers' reflections on forced migration and cultural diversity - Towards anti-oppressive expertise in child and family social work. *Social Sciences* 10 (3), 79. <https://doi.org/10.3390/socsci10030079>
- Ataç, Ilker & Rosenberger, Sieglinde (2018) Social policies as a tool of migration control. *Journal of Immigrant and Refugee Studies* 17 (1), 1–10. <https://doi.org/10.1080/15562948.2018.1539802>
- Butz, Adam M. & Kehrberg, Jason E. (2015) Social Distrust and Immigrant Access to Welfare Programs in the American States. *Politics & Policy* 43 (2), 256–286. <https://doi.org/10.1111/polp.12115>
- Castaneda, Anu & Kuusio, Hannamaria (2019) Sosiaalinen hyvinvointi, kotoutuminen ja terveys sekä näiden väliset yhteydet Suomen ulkomailla syntyneessä väestössä. Teoksessa Villiina Kazi & Anne Alitolppa-Niitamo & Antti Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 121–132. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>
- Clarke, John (2004) Access for all? The promise and problems of universalism. *Social Work and Society* 2 (2), 216–224.
- Edward, Jean & Hines-Martin Vicki (2015) Exploring the providers perspective of health and social service availability for immigrants and refugees in a southern urban community. *Journal of Immigrant and Minority Health* 17 (4), 1185–1191. <https://doi.org/10.1007/s10903-014-0048-1>
- Elfving Ström, Eeva (2021) Rasismi ja rodullistaminen. Askelmerkkejä rasisminvastaiseen sosiaalityöhön. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) *Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus, 164–173.

- Fargion, Silvia & Nagy, Andrea & Berger, Elisabeth (2019) Access to social services as a rite of integration: Power, rights, and identity. *Social Policy & Administration* 53 (5), 627–640. <https://doi.org/10.1111/spol.12447>
- Fauk, Nelsensius Klau & Ziersch, Anna & Gesesew, Hailay & Ward, Paul & Green, Erin & Oudih, Enaam & Tahir, Roheena & Mwanri, Lillian (2021) Migrants and service providers' perspectives of barriers to accessing mental health services in South Australia: A case of African migrants with a refugee background in South Australia. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18 (17), 8906. <https://doi.org/10.3390/ijerph18178906>
- Gea-Sánchez, Montserrat & Gastaldo, Denise & Molina-Luque, Fidel & Otero-Garcia Laura (2017) Access and utilisation of social and health services as a social determinant of health: The case of undocumented Latin American immigrant women working in Lleida (Catalonia, Spain). *Health & Social Care in the Community* 25 (2), 424–434. <https://doi.org/10.1111/hsc.12322>
- Green, Gill & Davison, Carlie & Bradby, Hannah & Krause, Kristine & Morente Mejías, Felipe & Alex, Gabriele (2014) Pathways to care: How superdiversity shapes the need for navigational assistance. *Sociology of Health and Illness* 36 (8), 1205–1219. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.12161>
- Haggerty, Jeannie L. & Roberge, Danièle & Lévesque, Jean-Frédéric & Gauthier, Josée & Loignon, Christine (2014) An Exploration of rural–urban differences in healthcare-seeking trajectories: Implications for measures of accessibility. *Health & Place* 28, 92–98. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2014.03.005>
- Hallintolaki 434/2003. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>
- Haverinen, Riitta & Kuronen, Marjo & Pösö, Tarja (2014) *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Heckmann, Friedrich (2005) *Integration and Integration Policies*. Bamberg: European Forum for Migration Studies. Viitattu 22.3.2024. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-192953>
- Heino, Eveliina & Jäppinen, Maija (2022) Näkökulmia kulttuurin merkityksiin sosiaalityön käytännöissä ja tutkimuksessa. *Janus* 30 (2), 174–181. <https://doi.org/10.30668/janus.112106>
- Hiitola, Johanna (2021) Pakolaisten toimijuus erossa perheestä. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) *Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus, 118–134.
- Ife, Jim (2012) *Human rights and social work: Towards rights-based practice*. Third Edition. New York: Cambridge University Press.
- Ilmarinen, Katja & Aalto, Anna-Mari & Muuri, Anu (2019) Sosiaalipalvelujen saatavuus ja asiakaskokemukset. Teoksessa Laura Kestilä & Karvonen Sakari (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 216–227. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-256-7>
- Juhila, Kirsi (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 14–47.

- Kalliomaa-Puha, Laura & Tuovinen, Anna-Kaisa (2017) Sosiaalisia oikeuksia, sosiaaliturvaa ja solidaarisuutta yli rajojen. Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha & Anna-Kaisa Tuovinen (toim.) *Sosiaaliturvan rajoilla. Kirjoituksia kansainvälisestä sosiaalioikeudesta*. Helsinki: Kela, 10–26. Viitattu 23.4.2024. <http://hdl.handle.net/10138/183971>
- Karinen, Risto & Luukkonen Tuomas & Oosi, Olli (2020) *Maahanmuuttajien matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalvelut. Selvityksen loppuraportti*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-542-3>
- Keskimäki, Ilmo & Nykänen, Eeva & Kuusio Hannamaria (2014) *Paperittomien terveyspalvelut Suomessa*. Raportti 11/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-156-3>
- Kestilä, Laura & Kuusio, Hannamaria (2020) Sosiaalipalvelujen ja perustoimeentulotuen käyttö, koettu tarve ja riittävyys. Teoksessa Hannamaria Kuusio & Anna Seppänen & Satu Jokela & Laura Somersalo & Eero Lilja (toim.) *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa – FinMonik-tutkimus 2018–2019*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 1/2020, 171–177. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-034-1>
- Kotkas, Toomas (2017) Vapaa liikkuvuus ja asumisperustainen sosiaaliturva. Miten Suomen asumisperusteinen sosiaaliturvajärjestelmä on muuttunut EU-jäsenyyden aikana? Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha & Anna-Kaisa Tuovinen (toim.) *Sosiaaliturvan rajoilla. Kirjoituksia kansainvälisestä sosiaalioikeudesta*. Helsinki: Kela, 56–73. Viitattu 23.4.2024. <http://hdl.handle.net/10138/183971>
- Kuusio, Hannamaria & Seppänen, Anna & Jokela, Satu & Somersalo, Laura & Lilja, Eero (2020) *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa – FinMonik-tutkimus 2018–2019*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 1/2020. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-034-1>
- Könönen, Jukka (2018) Epävirallisen muuttoliikkeen moninaiset muodot Suomessa: Ulkomaalaisten säilöönnotto ikkunana paperittomuuteen. *Sosiologia*, 55 (4), 366–383. Viitattu 23.4.2024. <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124370>
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746>
- Laki kotoutumisen edistämisestä 1100/2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2024/20241100#Pidm46263582631344>
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>
- Larja, Liisa (2019) Maahanmuuttajanaiset työmarkkinoilla ja työmarkkinoiden ulkopuolella. Teoksessa Villiina Kazi & Anne Alitolppa-Niitamo & Antti Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 28–42. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>
- Levesque, Jean-Frederic & Harris, Mark F. & Russell, Grant (2013) Patient-centred access to health care: Conceptualising access at the interface of health systems and populations. *International Journal for Equity in Health* 12 (1), 18. <https://doi.org/10.1186/1475-9276-12-18>

- Liu, Xiayang & Cook, Glenda & Cattan, Mima (2017) Support networks for Chinese older immigrants accessing English health and social care services: The concept of bridge people. *Health & Social Care in the Community* 25 (2), 667. <https://doi.org/10.1111/hsc.12357>
- Maahanmuuttovirasto (2022) *Maahanmuuton tilastot 2021: Ennätysmäärä haki oleskelulupaa työn perusteella*. Viitattu 30.3.2023. <https://migri.fi/-/maahanmuuton-tilastot-2021-ennatysmaara-haki-oleskelulupaa-tyon-perusteella>
- Matthies, Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Rantamäki, Niina & Viitasalo, Katri (2021) Aikuissosiaalityössä vaikuttavat sosiaaliset mekanismit. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) *Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus, 189–202.
- McPherson, Jane (2015) *Human rights practice in social work: A rights-based framework and two new measures*. *Collage of social work*. Honors theses. Florida State University. Viitattu 22.3.2024. http://purl.flvc.org/fsu/fd/FSU_migr_etd-9401
- Mäkinen, Milla (2023) *Ihminen minäkin olen. Kokemuksia monimuotoisuudesta ja sosiaalipalveluiden palveluekosysteemistä*. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-354-9>
- Nykänen, Eeva & Kallionmaa-Puha, Laura (2017) Johdanto: sosiaalisista oikeuksista. Teoksessa Eeva Nykänen, Laura Kallioma-Puha & Yrjö Mattila (toim.) *Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 20–37. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-781-7>
- Perustuslaki 731/1999. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Raitakari, Suvi & Sapir, Henna & Saario, Sirpa (2023). Ihmisoikeuksien toteutuminen ja moninaisuuden huomiointi edellyttävät aikuissosiaalityöltä saavutettavuutta. Teoksessa Eveliina Heino, Hanna Kara & Jenni Simola (toim.) *Tutkiva sosiaalityö. Sosiaalityö ja moninaisuus*. Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura. Viitattu 22.3.2024. https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2023/08/tutkiva_sosiaalityo_2023.pdf
- Rask, Shadia & Castaneda, Anu (2019) Syrjäntäkemukset ja niiden yhteys hyvinvointiin ja kotoutumiseen ulkomaalaistaustaisessa väestössä. Teoksessa Villiina Kazi, Anne Alitolppa-Niitamo & Antti Kaihovaara Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 229–243. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>
- Rautiainen, Pauli (2017) Sosiaaliset oikeudet ihmisoikeuksina. Teoksessa Eeva Nykänen, Laura Kallioma-Puha & Yrjö Mattila (toim.) *Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 6–19. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-781-7>
- Roth, Benjamin J. & Allard, Scott W. (2016) (Re)Defining access to Latino immigrant-serving organizations: Evidence from Los Angeles, Chicago, and Washington, DC. *Journal of the Society for Social Work and Research* 7 (4), 729–753. <https://doi.org/10.1086/6893580p>
- Saukkonen, Pasi (2020) *Suomi omaksi kodiksi. Kotouttamispolitiikka ja sen kehittämismahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

- Staub-Bernasconi, Silvia (2016) Social work and human rights. Linking two traditions of human rights in social work. *Journal of Human Rights and Social Work* 1, 40–49. <https://doi.org/10.1007/s41134-016-0005-0>
- STM (2022) *Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet vuosille 2023–2026*. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisu 2022:18. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5427-4>
- Särkkä, Martti & Turtiainen, Kati & Päivinen, Kaarina (2022) *Verkostotyön menetelmä maahan muuttaneiden parissa tehtävässä aikuissosiaalityössä*. AIKUMETOD-tutkimushanke julkaisu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-202303092091>
- Suomen sosiaalioikeudellinen seura v. Suomi, kantelu 88/2012. Viitattu 16.6.2023. <https://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2015/02/Suomenkielinen-Complaint-88-2012.doc>
- Tiilikainen, Elisa & Hujala, Anneli & Kannasojä, Sirpa & Rissanen, Sari & Närhi, Kati (2019) “They’re always in a hurry” – Older people’s perceptions of access and recognition in health and social care services. *Health and Social Care in the Community* 27 (4), 1011–1018. <https://doi.org/10.1111/hsc.12718>
- Tilastokeskus. Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 2.4.2023. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>
- THL 2024. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Työn tueksi. Käsitteet. Viitattu 1.11.2024. <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Turtiainen, Kati (2011) Riippuvuus pakolaisia vastaanottavassa sosiaalityössä. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 139–162.
- Turtiainen, Kati (2012) *Possibilities of trust and recognition between refugees and authorities: resettlement as a part of durable solutions of forced migration*. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 451. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4912-9>
- Turtiainen, Kati & Hiitola, Johanna (2015) *Varhaisen tuen palvelut maahanmuuttajataustaisille perheille: Ammattilaisten ja vanhempien kokemuksia*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, 68/2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-062-6>
- Turtiainen, Kati & Jäppinen, Maija & Stamm, Ingo (2021) Ihmisoikeudet aikuissosiaalityön lähtökohtana. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) *Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Jyväskylä: Gaudeamus, 27–41.
- Turtiainen, Kati & Sapir Henna (2021) *Yhteisölähtöisen kotoutumisen mahdollisuudet Suomessa*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, 2021:30. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-659-8>
- Van Aerschot, Paul (2017) Maahanmuuttajien ja muiden ulkomaalaisten oikeus toimeentulotukeen Suomessa. Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha & Anna-Kaisa Tuovinen (toim.) *Sosiaaliturvan rajoilla – kirjoituksia kansainvälisestä sosiaalioikeudesta*. Helsinki: Kela, 236–261. <http://hdl.handle.net/10138/183971>

Vanjusov, Heidi (2022) *Saatavilla, mutta ei saavutettavissa? Sosiaaioikeudellinen tutkimus päihdepalveluihin pääsystä*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, No 281. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-4625-6>

VNS 6/2021. Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-856-7>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>